

S^GC^RO^ÄO^VP

Tidskrift för grävande journalistik Nr 2 1991 · Pris 55 kr

En vanlig människa
från Skara

Tråkigt får det inte vara

Utan revir på
Dagens Næringsliv

Jacks alla namn

Våg(s)pelet om
A-pressen

*Tråkig TV är död TV.
Fakta och information kan lätt förstöra en text
hur viktig och uppseendeväckande
den än må vara. Och det gäller TV i ännu högre grad,
skrifer filmaren Tom Alandh.*

Tråkigt får det inte vara

AV TOM ALANDH

EN GÅNG FÖR LÄNGE SEN, på JH i slutet av 60-talet, trodde jag att all bra journalistik var undersökande. Nu är jag inte så säker längre. I alla fall tycker jag inte att all undersökande journalistik är bra. Fakta och information kan lätt döda en text hur viktig och uppseendeväckande den än må vara. Sammanhang och händelseförlopp kan bli så snåriga att följa att läsaren går vilse och tappar intresset. Och det gäller i ännu högre grad i TV, där det kan vara nästan intill omöjligt att presentera ett journalistiskt avslöjande material på ett formmässigt bra sätt.

I TV är det ju så lätt att skildra stämningar och känslor och så svårt att berätta fakta. Ofta blir det högar av dokument och papper, kanske någon som bläddrar eller en inzoomning på en siffra eller en uppgift för att få lite liv i bilden, alldeles säkert husfasader med inzoomade fönster och dörrar som stängs, subjektiv kamera på fötter som går och kanske lite dramatisk musik. Och så dokumentportföljer och telefoner förstås och bilar som åker

iväg. Det blir liksom inte så mycket annat att välja på om man ska bedriva det som nu går under namnet "undersökande journalistik".

Kanske är det därför som det är så mycket man saknar i vårt utbud och som man kan kritisera oss för att vi missat: en belysande dokumentär om Boforsaffären, en avslöjande om Ebbe Carlsson och Hans Holmér, och så Palmemordet förstås, en bred dokumentation av vår tids största mediahändelse.

DE HÄR RADERNA skriver jag på en gammal Facit som säkert gått flera hundratusen ord. Det känns vant och tryggt trots att färgbandet ibland hakar upp sig. Någon Macintosh har jag inte och baser och terminaler är orörda områden för mig. Jag har inte ens gått en grundkurs i datasökning så någon riktig undersökande journalist är jag nog inte. Jag tror aldrig jag har grävt fram några hittills okända sanningar eller oegentligheter som fått huvuden att rulla. Mest brukar det handla om att gräva fram människor, och då brukar det gå ganska bra på det gamla vanliga sättet: ut bland folk, lyssna, prata, skaffa kunskap, lära känna, skapa förtroende. Och har man både tid och tur och en viss känsla för människor och är tillräckligt envis så brukar man till slut hitta de rätta. Och sen är det inte så svårt att hitta formen för filmade reportage och dokumentärer. För då finns bilderna, då finns miljöerna, då är det bara att börja berätta historien.

Men det händer att även jag går in i arkiv och letar efter handlingar och dokument. Senast jag gjorde det var i en film om gamla psykiskt sjuka kvinnor som flyttas från ett väl fungerande behandlingshem till Beckombergas låsta avdelning därför att landstinget då trodde att man skulle kunna spara pengar.

Det var en upprörande historia tyckte jag och åkte ut till hemmet för att träffa de kvinnor som skulle flyttas. Och där

träffade jag Edit, 86 år gammal, som levt hela sitt liv på institution, omhändertagen av myndigheter och experter. Om henne ville jag berätta, och det var i hennes sorgsna ögon jag ville spegla landstingets beslut.

För någonstans i slutändan, bland alla papper och protokoll, finns nästan alltid ett öde, en människa, ett stämningsläge: ilska, vemod, förtvivlan, förvåning, ett skratt gärna två. Humor och styrka, inte bara orättvisor och elände.

Jag tycker alltså att siffror och beslut måste landa i något som man berörs av, någon som man kan identifiera sig med. Hittar jag inte det, då tror jag inte heller att jag vågar mig på att göra en film i TV, åtminstone inte en sextio minuter lång dokumentär.

MEN NATURLIGTVIS behöver det inte bara handla om en gammal sjuk kvinna som flyttas, eller människor det är synd om. Jag tror konceptet också gäller ekonomiska brott eller andra skumraskaffärer som politiker, makthavare, verkställande direktörer, företagsledare och samhällets övriga hedervärda kan tänkas hemfalla åt.

Men jag märker nu när jag fått tillfälle till lite längre betraktelser på Kanal 1: s dokumentärfilmavdelning, att det journalistiska arbetet, som alltid legat till grund för mitt sätt att göra film alltmer reduceras. Formen blir allt viktigare på innehållets bekostnad. Ett roligt klipp blir mer värt än aldrig så viktiga fakta. Hellre lite musik än speakertext, mer upplevelse och känsla än information och analys. "En rufflares väg" som jag gjorde för ett par år sedan är ett bra exempel på det.

Det var en svindlande historia om skatteflykt med många och krångliga detaljer. Kronofogden ville ha mängder av miljoner, och åklagaren åtalade rufflaren som i sin tur flydde landet.

Jag gick igenom tretton kilo handlingar, en nästan ogenom-

tränglig mängd papper. Det var fakturor och protokoll till förbannelse. Polisförhör och vittnesuppgifter och revisionspromemorior, utslag från kammarrätt och länsrätt och ständiga funderingar på hur det skulle bli TV av alla dessa papper. Nej, en bok skulle man skriva istället, tänkte jag. En bok så att alla intressanta godbitar fick plats.

Men nu gällde det TV och jag rensade bland papperen och sållade bland besluten, ett rent journalistiskt arbete alltså, och kvar fanns till slut bara det som jag tyckte gjorde historien sann och begriplig.

Sen började vi klippa, Karin Elander och jag, och jag märkte snabbt hur hon ytterligare filtrerade mina fakta om ruffaren och hans skatteaffärer.

– Alldeles för snårigt, sa hon om konkursförvaltarens berättelse och istället gick vi direkt på ruffarens flykt till Frankrike. Bilder från Paris och Frank Sinatra sjunger "I love Paris". Journalisten i mig fick vika, förmodligen till fördel för filmen. Kanske satt nu tittare kvar och ville se hur det gick.

Och jag frågade mig själv och Karin vad som var viktigast för att ett TV-program skulle nå sin publik. Svaret vi kom fram till var: Tråkigt får det inte vara. För då byter tittaren kanal, och nu finns det ju en hel del att välja mellan. Eller så börjar han läsa tidningen. Eller går ut i köket och tar en öl. Tråkig TV är död TV. Och då menar jag inte att det måste vara roligt så att man skrattar, utan att det måste intressera och engagera så mycket att tittaren inte stänger av apparaten. Att han vill höra historien färdigt. Att han vill se hur det går på slutet. Förmodligen gäller det också det skrivna ordets undersökande journalistik.